

Таким чином, завдяки розробленим програмам громади компетентні у зборі та аналізі даних і мають можливість розробляти інклюзивні послуги для громадян, шукати інвесторів, партнерів та гранти для відбудови нашої держави.

Література:

1. Державна установа «Відкриті публічні фінанси». URL: <https://www.publicfinance.gov.ua/about>
2. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11.02.2015 р. № 183-VIII. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

УДК 314.7:336.5

*Кужелєв М. О., д.е.н., професор
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна*

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ПОВЕРНЕННЯ ВОЄННИХ МІГРАНТІВ В УКРАЇНУ

Початок війни росії в Україні в 2014 році призвів до суттєвих негативних наслідків як у національній економічній системі в цілому, так й на систему публічних фінансів та міграційні процеси в середині країни. Цей етап супроводжувався не тільки втратою контролю над територіями та низкою великих промислових підприємств на сході країни, а й таким явищем як внутрішня міграція населення та появою в українському законодавстві нової категорії громадян – внутрішньо переміщені особи (ВПО). Друга велика хвиля міграції населення відбулася після 24.02.2022 року як наслідок відкритої війни рф проти України. Цей етап характеризується вже домінуванням зовнішньої міграції населення та появою такої категорії громадян як воєнні мігранти [1].

За даними ООН, станом на 30.09.2024 року тимчасовий захист у країнах Європи, США, Канади та ін. мали понад 7 млн українців. Так у ФРН тимчасовий захист офіційно отримало понад 1,2 млн українців, у Польщі за період з лютого 2022 по жовтень 2024 рр. захист отримали понад 1,8 млн українців, майже 600 тисяч українців отримали захист поза Європою. Ще близько 1,25 млн громадян України було примусово переміщено на територію росії та білорусі з тимчасово окупованих територій. За розрахунками міжнародних організацій близько 80% мігрантів – це жінки з дітьми, 13% – дорослі чоловіки, 30 % мігрантів з України – це родини з двома або більше дорослими працездатного віку. Тобто, національна економіка за 2,5 роки втратила приблизно 19% населення, більшість якого не планує найближчим часом повертатися в країну [2].

Такий рівень демографічних втрат має суттєвий вплив на систему публічних фінансів, ринок праці та можливості українського суспільства фінансувати видатки державного бюджету на оборону та відновлення

руйнувань критичної інфраструктури [3]. Достатньо згадати той факт, що напередодні активної фази війни у 2021 році загальна сума коштів, перерахованих в Україну трудовими мігрантами склала більше 14 млрд дол США. Щоб зрозуміти фінансові масштаби цих фінансових потоків достатньо згадати, що загальний експорт товарів з України за той же період склав 68 млрд дол США, а його найбільша стаття – експорт сільськогосподарської продукції 15,5 млрд дол США. [2]. У 2023 році ця ситуація змінилася дзеркально і було зафіксовано негативний фінансовий потік – вже не заробітчани відправляли гроші в Україну, а українські чоловіки активно перераховували гроші своїм родинам, які виїхали в Європу в статусі воєнних мігрантів.

Ще одна умовна фінансова сторона від'їзду з країни воєнних мігрантів може бути розрахована, якщо врахувати той факт, що за підсумками 2021 року на одного самозайнятого в Україні приходилось близько 12,8 тис дол доданої вартості. Тобто, враховуючи кількість воєнних мігрантів потенційні фінансові збитки національної економіки за самими обережними підрахунками більше 60 млрд дол. США нествореної доданої вартості [2].

Проблем до цього (з точки зору ринку праці) ще додає активна мобілізація працездатного чоловічого населення. І ці негативні тенденції продовжують розвиватися. Так, за даними Державної прикордонної служби України, за період з січня по серпень 2024 року з України виїхало на 300 тисяч громадян більше, аніж в'їхало. А НБУ у серпневому Звіті спрогнозував від'їзд з країни до кінця 2024 року близько 400 тис. населення [4].

Невтішною є й історична статистика по воєнним мігрантам в світі. Так, лише 50% мігрантів повертаються в свої країни протягом наступних 15 років після закінчення війни. За даними опитувань серед українських мігрантів у 2023 році повернутися бажали 77%, у середині 2024 року ця цифра вже впала до 65% [2]. Це означає, що в Україну після перемоги можуть повернутися в кращому випадку близько 3,5 млн воєнних мігрантів (і то не одразу), що на фоні тривалості життя, катастрофічно низької народжуваності і кількості загиблих на війні стає демографічним вироком для майбутнього країни.

Звісно, що в таких умовах головним пріоритетом уряду мала би стати розробка Стратегії демографічного розвитку України в умовах війни та на повоєнний період. 30 вересня 2024 року уряд розпорядженням № 922-р [5] схвалив важливий для країни документ «Стратегію демографічного розвитку України на період до 2040 року», який за оцінками національних та міжнародних фахівців носить суто декларативний характер.

В цьому контексті цікавим є звіт Економічної експертної платформи «Воєнні мігранти: світовий досвід та українські особливості» [6], який містить конкретні пропозиції щодо вирішення проблеми повернення воєнних мігрантів в Україну. Так, враховуючи світовий досвід та сучасні реалії пропонуються наступні заходи [6-8]:

1. Задля забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки доцільно провести реформу правоохоронних органів та убезпечення законослухняних громадян та бізнесу від свавілля правоохоронних та контролюючих органів.

2. Розширити програму Е-відновлення задля відшкодування збитків за

втрачене майно домогосподарствам та підприємцям малого та мікробізнесу. Звісно це потребує фінансових ресурсів, а для цього вже сьогодні треба домовлятися з країнами-партнерами, які наразі фактично фінансують невійськові видатки державного бюджету України.

3. Розпочати державні програми щодо безкоштовної перекваліфікації громадян для отримання ними професій, які є потрібними в Україні. Велику роль в цьому можуть зіграти українські університети, які можуть запропонувати нові освітні програми для вирішення цієї проблеми, а фінансування знову ж таки треба частково компенсувати за рахунок міжнародних грантів та програм.

4. Сприяти фінансовим зв'язкам мігрантів з Україною. Можливими заходами є перемовини про усунення подвійного оподаткування, зниження вартості грошових переказів та ін. Тобто воєнні мігранти мають відчувати, що про них не забули і підтримують в складні часи. Тим більше, що деякі моменти вписуються в стратегію інтеграції в ЄС.

5. Розробити програми державної підтримки мігрантів, які планують повернутись в Україну і потребують допомоги. Ці програми мають вирішувати типові проблеми громадян: допомога із пошуком роботи; надання безкоштовного житла на певний термін для тих, хто його втратив та ін.

6. Допомагати громадянам, які повертаються в Україну розпочинати власну справу, спростити процедуру отримання грантів на початок власної справи.

7. Зберегти систему спрощеного оподаткування для мікробізнесу в Україні та зробити її привабливішою за аналогічні системи у країнах ЄС. А не намагатися компенсувати недоотримання податків по тіншовим схемам на митниці та в сфері підакцизних товарів за рахунок громадян та малого бізнесу.

8. Знизити навантаження на фонд оплати праці, що сприятиме підвищенню реальних заробітних плат й розвантажить сферу соціальних виплат та субсидій.

9. Розвивати форми дистанційного навчання для здобувачів – мігрантів з метою утримання їх в українському освітньокультурному середовищі.

10. Спростити процедури вступу до ЗВО для абітурієнтів, які через війну та вимушену міграцію здобували освіту за кордоном.

Запропоновані заходи, на нашу думку, здатні частково вирішити проблему повернення воєнних мігрантів в Україну, що буде сприяти відбудові країни та поступовому вирішенню демографічної кризи в країні.

Література:

1. Кужелєв М. О., Нечипоренко А. В. Вплив монетарних інструментів на ринок праці України в умовах війни. *Європейський науковий журнал Економічних та фінансових інновацій*. 2023. № 2 (12). С. 135–143.

2. Дубровський В. Що може отримати Україна від повернення мігрантів. Економічні «за» і «проти». URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/shcho-mozhe-otrimati-ukrayina-vid-povernennya-1714051340.html>

3. Кужелєв М. О. Управління публічними фінансами в умовах

реформування економіки України. *Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України* : зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 березня 2020 р. Ірпінь, 2020. С. 42–44.

4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

5. Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року : Розпорядження КМУ від 30 вересня 2024 р. № 922-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-demohrafichnoho-rozvytku-ukrainy-na-period-do-2040-roku-922r-300924>

6. Воєнні мігранти: світовий досвід та українські особливості. URL: <https://iset-ua.org/images/Policy-war-migranti-final.pdf>

7. Кужелев М. О. Сучасний стан фінансування української науки: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. Вип. 13/3. С. 129–131.

8. Zherlitsyn D., Nechyporenko A., Lutkovska S., Mazur H. Distance learning as a tool for enhancing university academic management processes during the war. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. №21(2). pp. 23-30.

УДК 33:332

*Кульганік О. М., к.е.н., доцент
Московчук Д. С., здобувач
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету,
м. Вінниця, Україна*

МІЖНАРОДНЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ: АНАЛІЗ ПРАКТИК ПРОВІДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ

Міжнародне кредитування є важливим компонентом світової економіки та глобальної фінансової системи. Воно забезпечує країни ресурсами, необхідними для економічного розвитку, стабілізації платіжних балансів і фінансування інфраструктурних проєктів. Сьогодні міжнародні кредити надаються як на двосторонній основі між державами, так і через міжнародні фінансові організації, такі як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, регіональні банки розвитку, а також приватні інститути. Міжнародне кредитування відіграє ключову роль у підтримці економічної стабільності та розвитку країн з різним рівнем доходу, надаючи їм фінансові ресурси для реалізації економічних та соціальних програм.

Дослідженням питання впливу міжнародних кредитів на зміну основних показників розвитку економіки присвячена велика кількість робіт провідних зарубіжних науковців - Г. Винтер, С. Гатті, Е. Їскомб, П. Невитт, А. Файт та інші. Значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили українські вчені О. І. Барановський, Т. Д. Косова, А. Я. Кузнецова, О. О. Лапко, Т. В. Майорова, А. А. Пересада, М. Туган-Барановський.

Метою дослідження є обґрунтування сучасних практик міжнародного